

T.C. BAŞBAKANLIK
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ENSTİTÜSÜ

TÜRK HARP EDEBİYATI
KONULU
I.ULUSLARARASI TÜRKİYAT
SEMPOZYUMU

1-3 Kasım 2013 / ÇANKIRI

BİLDİRİLER

Ankara-2014

**FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİ SONUNA (886/1481)
KADAR OSMANLIDA TÜRK HARP EDEBİYATININ
KAYNAKLARI**

•İbrahim AKYOL•

**TO END OF FATİH SULTAN MEHMET PERIOD (886/1481)
TURKISH WAR LITERATURE'S RESOURCES IN OTTOMAN**

Abstract

The Ottoman Empire, 14 together with the emergence on the scene in the early centuries of conquest always continued to move. This conquest period, both by the author of the verse as well as prose in the history of our literature and culture was processed. Fatih Sultan Mehmet end of period (886/1481) in the Ottoman Turkish War of literature sources, but also tells the adventure of the founding of the Ottoman Empire artifacts. These resources, goals and ideals of the society in which, what spirit this conquest is a reflection of what we do. From the establishment of the Ottoman Sultan Mehmet the end of the period (886/1481) approximately 180 year period, written in Turkish language Turkish Military Literature 11 may be a resource to work have been identified. This works when assayed in detail, alongside the wars of the period, the public mood , emotion, belief, motive leads them to war and war is possible to identify expectations closely. Since the establishment of the Ottoman detected these resources, especially Murat II. and Fatih Sultan Mehmet focuses period.

Keywords: the Ottoman Empire, War Literature, Conquest, Welding Works

Türk tarihindeki savaşların Türk edebiyatındaki yansımalarını "harp edebiyatı" bağlamında ele alınması, edebiyat tarihini bu bakış açısıyla yeniden gözden geçirmeyi gerektirmektedir. Osmanlı Edebiyatındaki hemen hemen bütün türlerde harp edebiyatı ürünlerine hem müstakil olarak hem de mevcut eserin içinde bölümler olarak rastlamak mümkündür.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren yaptıkları savaşlar, fetihler ve kazandıkları zaferler, Türk Harp Edebiyatında fetihname, zafername, gazavatname, sulhiyye, selimname, süleymanname gibi edebî türleri ortaya çıkarmıştır. Doğrudan savaşların yer aldığı türler olduğu gibi, bir edebî eserin içinde de işlenen türler de bulunmaktadır. Kimi zaman menakıbnâmeler gibi mensur türlerde kimi zaman kasideler, gazeller gibi manzum eserlerde, kimi zaman da manzum-mensur karışık eserlerde harp konuları kendilerine yer bulmuştur. Dolayısıyla Osmanlı Edebiyatı içinde, Türk Harp Edebiyatı kendi varlığını daima göstermiştir.

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu 14. asırdan itibaren edebiyatımızda devletin yapmış olduğu savaşları, gazaları konu edinen manzum ve mensur eserler yazılmıştır. Biz bu çalışmamızda bu dönemde yazılan harp edebiyatı kaynaklarını A) Müstakil olanlar B) Bölüm halinde olanlar diye iki gruba ayırdık.¹

* Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. iakyol18@karatekin.edu.tr

¹ Biz bu bildirimizde, Türk Harp Edebiyatı kavramı çerçevesinde, bu dönemde Türkçe yazılan eserleri inceledik. Aynı dönemde Türk dilinin dışındaki dillerde yazılan eserleri bildirimize dahil etmedik.

A) Müstakil Olanlar

1. Fetihnâme-i Sultan Mehmet: Kıvamî'nin kaleme aldığı Fetihnâme-i Sultan Mehmet, müellifinin belirttiğine göre 3 Recep 893 / 13 Haziran 1488'de yazmayı tamamlamıştır. Kıvamî'nin hayatı hakkında bilinen şey, Sultan II. Mehmet ve II. Bayezid dönemlerinde yaşamış olduğu ve Fatih'in fetihlerini anlatan bir "fetihnâme" yazdığıdır. Fatih'in sarayında onun musahibi olarak bulunmuş ve onunla çeşitli seferlere iştirak etmiştir.

Bâş u cân terkin uruban gitmişemdür sıdkıla

İtdüğünce rif 'ât-i İslâm için 'azm-i gazâ (Uygur, 2007: 60)

Ancak diğer musahibler gibi Sultan'ın mükafatlarına nail olamamış, bu yüzden geçim sıkıntısı çekmiştir. Fatih'in ölümünden sonra bu halini II. Bayezid'e arz etmiş, II. Bayezid'in Fatih Sultan Mehmet için bir fetihnâme yazmasını istemesi üzerine Fetihnâme-i Sultan Mehmet'i yazmıştır.

Fetihnâme, 28 bölümden oluşmaktadır. Eserin aslını oluşturan bu 28 kısımdan önce, mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir tevhid, terci-i bend şeklinde yazılmış bir münacaat ve içinde çehâr-ı yâr-i güzînin de bulunduğu bir na't, bir rubâi, Fatih övgüsüne dair bir medhiye. Sultan II. Mehmet'in tahta geçişini anlatan bir bölüm ardından seferleri anlatan 28 bölüm ve Sultan II. Bayezid övgüsünde bir Fetih kasidesi ve hâtimetü'l-kitâb bölümü bulunmaktadır. Eserde, Sultan II. Mehmet'in şu seferleri anlatılır: 1. Sultan Mehmet'in tahta oturması 2. Karaman Seferi 3. Kostantiniyye'ye yeni hisarlar yapılması 4. Kostantin şehrinin beyanı 5. Kostantiniyye şehrinin fethi 6. Kostantin şehrinin imarı 7. Sivricehisar ve Amul kalesinin fethi 8. Nevâbir'in fethi 9. Belgrad gazası 10. Mora vilayeti gazası 11. İkinci kez yapılan Mora gazası 12. Trabzon kalesi gazası 13. Eflak Gazası 14. Midilli gazası 15. Arnavutluk gazası 16. Arnavutluk'a ikinci gaza 17. Bosna gazası 18. İkinci Bosna gazası 19. İkinci Karaman seferi 20. Eğriboz gazası 21. Uzun Hasan Seferi 22. Kara Boğdan Gazası 23. Kış Seferi gazası 24. İskenderiye gazası 25. Sultan Mehmet'in vefatı 26. Sultan Bayezid'in tahta çıkması 27. Karaman Seferi 28. Karaboğdan gazası ve Kili kalesinin fethi.

Eser, II. Bayezid'in isteği üzerine yazılmış olmasına rağmen, Fatih Sultan Mehmet dönemi eseri olarak kabul etmek daha doğrudur. Çünkü yazar ömrünün büyük bir kısmını Fatih'in yanında seferlerde geçirmiştir. Ayrıca 28 bölümlük eserin 25'i Fatih ile ilgilidir.

Eser manzum-mensur karışımıdır. Eserde, Fatih döneminde yapılan harpler kimi zaman kuru ve yalın kimi zaman da coşkulu bir şekilde anlatılmıştır. Özellikle Fatih döneminin harp edebiyatı için tarihi bir kaynaktır.

2. Târîh-i Ebu'l-Feth: Eserin yazarı Dursun Bey'in hayatı hakkında herhangi bir bilgi olmayıp bilinenler ise daha ziyade kendi eserine dayanmaktadır. İstanbul'un fethinden sonra yaya ve müsellemler tahriri ile yazıcı olarak görev yapar. Böylece Dursun Bey, yazıcılık mesleğinin gerektirdiği şekilde Arapçaya, Farsçaya edebî Osmanlı dili ve edebiyatına ve divandaki resmî inşâ dilinin bütün inceliklerine vâkıf bir kimse olarak yetiştirilmiştir. (Tekin, 1995:175) Kaynaklar onun, 1456'da yapılan Belgrad Seferi'ne, 1458'de Sırbistan seferine, 1462 Eflak ve Midilli seferlerine 1463'de Bosna seferine iştirak ettiğini yazmaktadır. Fâtih Sultan Mehmet'in 1464'teki ikinci Bosna seferinde onun maiyeti arasında yer alan Dursun Bey, bundan sonraki 1466-1467 Arnavutluk seferine, 1470 Eğriboz'un fethine, 1473'te Uzun Hasan üzerine yapılan sefere, 1476 Boğdan seferine, 1478 İskenderiye (Arnavutluk) seferi gibi çeşitli seferlere iştirak etmiştir. (Tulum, 1992: 6)

Dursun Bey'in bugün elde mevcut olan tek eseri, esas itibarıyla Fâtih Sultan Mehmet'in gaza ve fetihlerini ihtiva eden ve kendisi tarafından Târîh-i Ebu'l-Feth adı verilen mensur tarihi-

dir. Fâtih Sultan Mehmet adına kaleme alınan eser, 848/1444'de Fâtih'in ilk cülûsu ile başlayıp Hadım Ali Paşa'nın 893/1488'deki Memlûk seferiyle sona ermekte, böylece kırk dört yıllık olayları içine almaktadır.

Eser önsöz, giriş ve asıl metin kısmı olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Müellif önsözde eserin telif sebebini anlatır. Dursun Bey, Fâtih Sultan Mehmet devri askerî faaliyetlerinin anlatıldığı asıl metnin başına, II. Murat'ın tahtı oğluna devrettikten sonra yeniden tahta çıkması hadisesiyle II. Bayezid devrinin ilk yedi yılındaki askerî faaliyetlerin bir kısmını da eklemiştir. Eserinde, "Müşahede ettim ve beyne'n-nâs tevatür ile sabittir" gibi ifadeler kullanarak birçok olayı bir görgü şahidi olarak veren Dursun Bey'in eserinin bir özelliği de ülkelerin fizikî coğrafyası ile askeri ve iktisadî bakımdan önem taşıyan pek çok mevki hakkında bilgiler ihtiva etmesidir. Bazan kısa cümleler, bazan da uzun paragraflar halinde naklettiği bu bilgiler esere bir tarihi coğrafya niteliği kazandırmaktadır. Ayrıca bu bilgiler Fâtih'in fetih siyaseti ve stratejisi hakkında da ipuçları vermektedir. Dursun Bey'in 896/1491'den sonra öldüğü düşünülmektedir.

3. Tevârih-i Âl-i Osman: Yazarı, XV. yüzyıl tarihçilerinden Oruc bin Âdil'dir. Yazarı hakkında kaynaklarda bilgiye rastlanmamıştır. (Azamat, 1996; 113) Tevârih-i Âl-i Osman adını verdiği kroniği başlangıcından Fatih Sultan Mehmet'e kadar Osmanlı tarihini içerir. Edirne'de oturan müellif, olayları daha yakından gördüğü için II. Mehmet devrine ait tasvirleri daha ayrıntılıdır. Başka yerlerde aranıp bulunamayan bilgiler bunun eserinde vardır. 872/1467'ye kadar geçen olayları yazmaktadır. Oruc'un kroniğinin şimdiye kadar elde edilen yazma nüshaları bu tarih yazarının yaşadığı tahmin edilen zamandan daha ilerisine ait yılların olaylarını da yazmaktadırlar. (Babinger, 2000; 25-26)

4. Âşıkpaşazâde Tarihi (Tevârih-i Âl-i Osmân): Âşıkpaşazâde 803/1400'de Amasya'da doğmuş, 1484'ten sonra ise vefat etmiştir. Eseri, sade bir tarih kitabından öte, müellifin bizzat yaşadığı dönemde yaşadığı olayları anlatması özellikle II. Murat ve Fatih dönemlerini bizzat kendi gözlemlerine dayanarak kaleme almasının tarihi değeri büyüktür.

Âşıkpaşazâde tarihinin Yıldırım Bayezid dönemine kadar olan kısmını Yahşi Fakih'in menakıbnamesinden, bu padişahın 1391'de Macarlarla yaptığı savaşı Kara Timurtaş'ın oğlu Umur Bey'den, 1402'deki Ankara savaşını bu savaşta solak olarak bulunan birinden nakletmiş, II. Murat ve Fatih dönemlerini ise bizzat kendi gözlemlerine dayanarak kaleme almıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Fatih devri sonlarına kadar gelen bu eserde konular bablar ve soru-cevap şeklinde ele alınmış olup toplam 183 bâbdan (bölüm) oluşmaktadır. (Âşık Paşazâde, 2010; 517) Tevârih-i Âl-i Osman, gerek muhtevası gerekse konuşma diline yakın ve devrinin yazı dilini aksettiren sade uslubu bakımından orta tabaka ve özellikle askeri zümreler arasında okunmak üzere bir nevi halk destanı tarzında yazılmıştır. Osmanlı tarihinin temel eserlerinden biri olan bu eserde 850'den fazla beyit bulunmaktadır. Onun şiirleri genelde anlattığı konuların bir sonucu gibidir. Bölümler arasında konu anlatılırken nazım başlığı ile verilen bu manzumeler farklı nazım şekillerinde yazılmıştır. Âşıkpaşazâde, Tevârih-i Âl-i "Osmân"ı bir menakıbnâme tarzında yazmıştır. Bunu da nazım ile belirtir.

'Âşıkî bu menâkıbı ki yazdun

Niçeler buna târih bağlamışdı (Âşık Paşazâde, 2010; 480)

Nasihâtname türüne örnek olarak da sayılabilecek beyitlerin bulunduğu bu eserin tamamını menakıbnâme olarak da kabul etmek mümkündür.

Âşıkpaşazâde, Sultan Murad Hüdavendigâr'ın Kösovası'nda yaptığı savaşı manzum olarak şöyle anlatır:

Çözüldi sancak çalındı kösler
Bu begler birbirin gör niçe gözler

Yörüdiler gazâyâ niyyet idüp
Buluşmada vü oldu şimdi sözler

Gaziler kıldı at üzre namazı
O han itdi Hak-ıla çok niyâzı

Didi Hakk'â dîn-i İslâm senündür
İtâat hazrete togrı benümdür

Veger ben bahr-ı isyân-ıla garkam
İnâyet lutfı hem ihsân senündür

Niyâz itdi vü küffâra buluşdı
İki asker biri birle turuşdı

Küffâr kim İslâm leşkerin gördiler hemân-dem kendülerin togrultdılar yörüdiler. Sag tarafda Bâyezid Han tururdu ve sol tarafda Yakub Çelebi turdu. Gaziler dahı tekbîr idüp küffâra karşı yörüdiler. (Âşık Paşazâde, 2010: 335)

Âşıkpaşazâde'nin eseri açık, anlaşılır ve akıcı bir dille yazılmıştır. Uslûbunun akıcılığı ve tatlılığı onun kişiliğinden gelen samimiyetinin bir sonucudur. Bu durum, eserinin toplumun çeşitli kesimlerince kabul görmesine ve okunmasına sebep olmuştur. Eserinde sık sık kısa cümlelere, diyaloglara yer vermesi usluptaki canlılığı arttırmıştır. Anlatımında zaman zaman Dede Korkut hikâyelerini tedai ettiren ifadelere yer vermiştir. İfadede bu şekilde menkıbe ve hikâye türüne yönelmesi, dilinin akıcılığını verdiği gibi sade ve anlaşılır olmasını da sağlamıştır.

Âşıkpaşazâde'nin kendi yaşadığı dönemi yazması, eserin manzum-mensur karışık olması harp edebiyatı açısından önemini arttırmaktadır.

5.Düsturnâme: Enveri tarafından yazılan Düsturnâme, Mahmut Paşa adına yazılmıştır. Enveri'nin Düsturnâme'si 3730 beyitten oluşan mesnevi tarzında yazılmış olup bir mukaddime, üç ana bölüm ve 22 babdan oluşmaktadır. Eserin 19. babdan itibaren konusu Osmanlılar olduğu için harp edebiyatı açısından önemli olan kısmı bundan sonraki bölümlerdir. On dokuzuncu babda özellikle Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın (ö. 1357) Rumeli'deki fetihleriyle 1402 Ankara Savaşı ve sonrası hadiseleri olmak üzere Fâtih'e kadar gelen devrin önemli olayları, yirminci babda 1464 ortalarına kadar Fâtih Sultan Mehmet devri olayları anlatılmıştır. (Özcan, 1992: 49) Eserin 21. babı tamamen Mahmut Paşa'nın gazalarına ve menakıbına ayrılmıştır. 22. bab ise Mahmud Paşa medhindedir. Düsturnâme 869/1464'te tamamlanmıştır. (Ademler,2007: 187) Enveri Düsturnâme'de İstanbul'un fethini şöyle anlatır:

Rûm iline çünkü geldi pâdişâh
Dinle ne tedbir ider zıll-ı ilâh

Didi İstanbul boğazını kesem
Ol 'adüvüllâh yel gibi esem

Çün sekiz yüz elli altı oldu sâl
Buldılar ol yörede bir kaç cibâl

...
Çün sekiz yüz elli yidi oldu 'âm
Edrenede toldı leşker ejderhâm

Şâh-ı gâzî kasd-ı Sitânbul ider
Künkler dökdi çeküp aldı gider

...
Mülk-i 'Osmân'da nekim varsa gemi
Geldi İstanbul'a bile âdemi

Kal'aya karşı konar şâh-ı guzât
Toldı sahra vü kûh leşker her cihât

Toplar düzildi öninde metris
Düşdi â'dânun içine vehm ü teres (Ademler,2007; 179)

6.Selâtin-nâme:XV. asır tarihçilerinden Kemal'in yazmış olduğu bu eser, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Fatih devri sonuna kadar tam bir Osmanlı tarihidir. 895/1490'da bitirdiği ve II.Bayezid'e sunduğu bu mesnevi, 3029 beyitten oluşmuştur.Mürettep bir mesnevi olan Selâtin-nâme 98 bölümden oluşmaktadır. (Kemal, 2000; 269) Bu eser her ne kadar edebî yönden bir değeri olmasa da özellikle edebiyat tarihimiz açısından önemlidir. Çünkü edebiyatımızdaki mesnevi tarzı Selâtin-nâme ve emsali eserlere Hüsrev, Kays, Behram vb. Yarı efsanevi şahsiyetlerin yanında artık Osman Gazi, Süleyman Şah, Mahmut Paşa gibi gerçek tarihi şahsiyetlere ve onları anlatan gerçek tasvirî parçalara da yer vermeye başlamıştır. (Şentürk- Kartal, 2007; 267) Ayrıca Kemal, bilinçli olarak Türk dilini kullandığını söylemektedir. (Kemal, 2000; 211)

7.Gazavât-ı Sultan Murâd: II. Murat ve Fatih dönemi şairlerinden Gelibolulu Zaifi'nin yazdığı mânzum 2566 beyitlik müstakil bir eser bu yüzyılın harp edebiyatı açısından en önemli eserlerindedir. Bu mesnevi, bizzat Sultan II.Murat'ın meclislerinde bulunan Gelibolulu Zaifi tarafından 850-855/1446-1451 tarihleri arasında yazılmış ve bazı yerleri bizzat müellifinin şahsi müşahedelerine dayanmaktadır.(Çelebioğlu, 1998;154) Eser, sebab-i teliften sonar Mora savaşıyla asıl konuya geçilir. Önce Karamanoğulları üzerine sefer yapılır.Karaman ulularının aman vermesiyle barış yapılır.Varna savaşından önce padişah Hakk'a münacaatta bulunurken uyuya kalır ve rüyasında Hızır Aleyhisselam'ı görür. Hızır rüyasında şöyle seslenir kendisine:

Tur urdı cânunı gafletden uyar
Kim Allah yârî kıldı sana iy yâr

Benümle bile geldi on bin âdem
Ki her birisidür bir kutb-ı âlem

Kamusu Hak Teâlâ haslarıdır
Cihanda ölmedi bunlar diridür

Yarın hem senün önünde giderler
Göresin kâfiri nice kıralar

Bunun üzerine Sultan Murad Varna seferine çıkar ve savaş 848/1444'te zaferle neticelenir. Kral savaşta ölür, ibret için başı Karaman Beyine gönderilir. Üngürüs işini bitiren padişah tahtı oğluna bırakıp Manisa'ya çekilir. Kafir bir çocuğun tahta geçmesinden cesaret alıp tekrar savaş hazırlığı yapar. Bunun üzerine Sultan Murad, Hz. Peygamber'i rüyasında görür:

Bunı dimişdi ol fahr-ı cihânun
Ki sensing yine şâhı bu zamânun

Dahı bil kim yakında göçisersin
Varuben Rum iline geçisersin

Veli ucın koma dâyim gazânun
Kim azdur ömri sen şâh-ı cihânun

Çü bilürsin ki ömrün yok kararı
Kogıl bâri cihanda yâdigârı

emriyle Sultan Murad tekrar tahta geçer. Bu mesnevîde gazavatname örneklerinden başka hikayeler de bulunmaktadır. (Çelebioğlu, 1998:157)

8. Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân: Yazarı bilinmeyen bu anonim gazavatnâme mensurdur. Eserde Tekfur fitnessi, Karamanoğlu fitnessi, Ungurus fitnessi, Sofya yangını, Derbend cengi, Vidin, Nigbolu, Tırnovi, Şumlu, Varna, Bedric, Poravadı muhasaraları, Mahmut Paşa'nın vezareti, İstanbul'un fethi ve Mahmut Paşa'nın şehadeti anlatılmaktadır. (Gazavât-ı Sultan Murâd b. Mehemmed Han, 1989; 133) Gazavatnâmeyi yayımlayan Halil İnalçık ve Mevlüt Oğuz, eserin 15. yüzyıla ait olduğunu tahmin ettiklerini söylemektedirler. (Gazavât-ı Sultan Murâd b. Mehemmed Han, 1989; VII) Eser, 15 yüzyıldaki sade nesir açısından dikkat çekmektedir.

B) Bölüm Halinde Olanlar:

1. Tevârîh-i Mülûk-ı Âl-i Osmân ve Gazv-i İşân Bâ-Küffâr: Bu manzum eser, Germiyanlı şair Ahmedî'nin (ö. 815/1413) İskendernâmesindeki "*Tevârîh-i Mülûk-ı Âl-i Osmân ve Gazv-i İşân Bâ-Küffâr*" ismiyle başlayan 334 beyitlik bölümdür. (Ahmedî, 2013; 430-450) Ahmedî, Murad Hüdavendigâr döneminde saraya intisap etmiş, Yıldırım Bayezid, Emir Süleyman ve Çelebi Mehmet devirlerini, bu arada Timur faciasını bizzat bu hükümdarların yakınında ve yanında yaşamış, böylelikle Osmanlı devleti'nin kuruluş hadisesini çok yakından gören ve bilen bir şahıstır. (Banarlı, 1971; 394) Ahmedî'nin bir gazavatname olduğunu belirttiği bu bölüm, Türk edebiyatında ilk gazavatname örneği olarak kabul edilir. (Çelebioğlu, 1999; 129)

Bir gazâvet-nâme düzeyim saña
İşid illâ i'tirâz idüp baña

Gâziler soñra nişe añıldı dime
Anlar aşğa neçün geldi dime

Bu bölümde Sultan Alaaddin, Ertuğrul Gazi, Osman Gazi, Orhan Gazi, Süleyman Paşa, Murad Gazi, Yıldırım Bayezid ve Emir Süleyman'ın yaptıkları savaşlar manzum bir şekilde anlatılır. Emir Süleyman'ın iyi ahlakının ve lütfunun sonu yoktur. Onun sonda gelmesi, Hz. Peygamber'in son peygamber olması gibi yüceliğinin işaretidir.

Bu melik adı n'ola geldi-y-se soñ
Çün kamudan rütbet-ile oldur õñ

Geldiler evvel hezârân enbiyâ
Pes Muhammed geldi tâc-ı evliyâ

Lâ-büd oldı kamusunuñ hâtemi
Kim Hak anuñ-çun yaratdı âlemi

Ahmedî, Emir Süleyman'ı överek manzum tarihini bitirdiğini söyler ve ardından mesnevinin diğer bölümlerine geçer.

Ben dahı anuñ adını idüp hitâm
Eyledüm bu nazmı vasfı-y-la temâm

AHMEDÎ hem hizmetine irdi anuñ
Yolına cân u cihânı virdi anuñ(Ahmedî, 2013;450)

2.Der-Vasf-i Ceng-i Sultân Muhammed Bâ-Musa ve Hezîmet-i Musa: Abdulvâsi Çelebi'nin 817/1414'de kaleme aldığı Halilnâme adlı mesnevisinin 193 beyitten oluşan "*Der-Vasf-i Ceng-i Sultân Muhammed Bâ-Musa ve Hezîmet-i Musa*" bölümü, Çelebi Mehmet ile Musa Çelebi arasındaki mücadeleyi anlatmaktadır. Ahmedî'nin "*Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân*"ı Emir Süleyman ile biterken, Abdulvâsi Çelebi'nin eseri Emir Süleyman'dan başladığı için onun devamı olarak kabul etmek gerekir. Bu durum Abdulvasi Çelebi tarafından da şöyle ifade edilmiştir:

Bu söze idicek bu bende bünyâd
Revânı Ahmedî'nün oldı key şâd (Abdulvasi Çelebi, 1996; 277)

Bu eserin, Yıldırım Bayezid'in oğullarından Musa Çelebi'nin, 816/1413'te Çelebi Mehmet'e yenilmesinden bir yıl sonra kaleme alınması eserin tarihi açıdan önemini ortaya koymaktadır. (Abdulvasi Çelebi, 1996; 19) Harp edebiyatının en güzel örneklerinden bu 193 beyitten oluşmaktadır. Eserde Çelebi Mehmet, Hz. Muhammed'e, Musa Çelebi ise Hz. Musa'ya benzetilmiştir.

Tutun Mûsâ idi erlikde meşhûr
Muhammed erligi bin ol kadardur

Tutun mi`râc idi bu baht-ı sermed
İlerü idi Mûsâ'dan Muhammed

Tutu Mûsâ dahı tutdı zamanı
Muhammed tutdı âhir cihânı

Egerçi var idi Mûsâ'da devlet
Muhammed devleti yigdür hakikat (Abdulvasi Çelebi, 1996; 266)

Manzumede Çelebi Mehmet ile Musa Çelebi'nin psikolojileri de işlenmiştir. Eserde savaş sahneleri çok canlıdır. Çelebi Mehmet ve üç vezirinin gösterdiği kahramanlıklar ile bu savaşta kullanılan araç ve gereçler şiirdeki savaş sahnelerinin daha canlı olmasına imkân vermiştir.

3.Nusretnâme-i Osman: XV. yüzyıl şairlerinden Ahmed-i Rıdvân, İskendernâmesinin "*Nusretnâme-i Osman*" adlı bölümü 465 beyitten oluşan tarih bölümüdür. Bu bölümde Ahmed-i Rıdvân, Ahmedî'nin tarihinin bir devamı gibidir.

II. Bayezid dönemindeki Moton ve Koron'un alınmasına kadar geçen olayları, kalın çizgileriyle vermesi bakımından oldukça önemlidir. Eserde hem padişahlar kahramanlıkları, adaletli

oluşları, cömertlikleri gibi yönleriyle övülmeş, hem de zamanlarında yapılan savaşlara kısaca yer verilmiştir. Eserde her padişahın döneminde anılan tarihi olaylar şunlardır:

Çelebi mehmet dönemindeki Eflak, Boğdan ve Sırbistan'dan haraç alınması, II. Murat dönemindeki. Sırbistan, Eflak, Semendire, Novabirde, Alacahisar, Mora ve Arnavud'u alması, II.Mehmet dönemindeki Karaman seferi, İstanbul'un fethi, Mora, Kastamonu, Sinop, Trabzon, Midilli, Karaman'ın tamamını, Eğriboz'u alması, Uzun Hasan'ı yenmesi, II. Bayezid döneminde ise, padişah övgüsünden sonra Kili, Akkirman, İnebahtı kalesi ile Moron ve Koton'un alınmasına kadar olan olayları anlatır. (Ünver, 1979; 348) Ahmed-i Rıdvan, Fatih'in tahta çıkışını ve İstanbul'un fethini şöyle anlatır:

Oldı çün Sultan Muhammed milke şâh
Bende-fermân oldı emrine sipâh

Adliyle buldı revnâk memleket
Üstüvâr oldı esâs-ı saltañat

Başına urındı tâc-ı cevherî
Cismine geydi kabâ-yı serverî

Buldı anun cûdıla zînet zamân
Oldı eyyâmında âsûde cihân

Gönlini halkun kamû almış idi
Şehlerin cümle şikâr itmiş idi

Gâlib oldı çünki her hân üstine
Yüridi evvel Karaman üstine

Yalvarup nisfını virdiler ana
Yürimeye tâ ki anlardan yana

Didiler kim kılmışuz biz çok günâh
Olmışuz sen pür-keremden özr-hâh

Anların kıldı kelâmın Şeh kabûl
Buldılar anlar murâdına vüsûl

Anlarınla eyleyüp 'ahd u karâr
Döndi girü tahtına ol tâc-dâr

İki yıldan sonra ol sâhib-kırân
Çekdi İstanbul'a leşker bî-kerân

Her taraftan geldi leşker bî-şümâr
K'alalar İstanbul'ı idüp hisâr

Kûs ile çalındı sûmnâ vü nefir
K'ideler kâfirler ile dâr u gîr

Hep dizildi meymene hem meysere
Düzdiler kalbi cenâhı yik-sere

Yıdıyüz bin kişi olındı şümâr
Her biri bir pehlevân-ı nâm-dâr

Didiler Tekfür'a geldi ejdehâ
Kim deminden bulmaz kimse rehâ

Geldi Şâh İstanbul'ı kıldı hisâr
Eyledi kâfirler ile kârzâr

Gaziler çün kûs-ı harbî çaldılar
Toplar atup mancınklar kurdılar

Şeh buyurdu kim hisârı yıkalar
Kâfirün cânını oda yakalar

İdeler oğlın kızın kamû esîr
Hep kıralar irkeğîn bümnâ vü pîr

Kuru yirde gemiler yürütdiler
Bir depeden çeküben aşurdılar

Top ile İstanbul'ı toldurdılar
'Âkıbet yagma idüben aldılar

Gelesi yıl Mora'ya 'azm eyledi
Ol diyârı varuben feth eyledi (Ünver, 1979; 369)

Fatih Sultan Mehmet dönemi sonuna (886/1481) kadar Osmanlıda Türk Harp Edebiyatına kaynaklık edebilecek eserleri -tespit edebildiğimiz kadarıyla- tablo halinde şöyle gösterebiliriz:

	Müellif	Bölüm/ Müstakil	Manzum/ Mensur	Eserin Adı	Beyit Sayısı
1	Kıvami	Müstakil	Manzum-Mensur	Fetihnâme-i Sultan Mehmet	2300
2	Dursun Bey	Müstakil	Mensur	Tarih-i Ebu'l-Feth	
3	Oruç b. Adil	Müstakil	Mensur	Tevârih-i Âl-i Osman	
4	Âşıkpaşazâde	Müstakil	Manzum-Mensur	Âşıkpaşazâde Tarihi (Tevârih-i Âl-i Osmân)	850
5	Enveri	Müstakil	Manzum	Düsturnâme	3730
6	Kemal	Müstakil	Manzum	Selâtinâme	3029
7	Gelibolulu Zaifi	Müstakil	Manzum	Gazavât-ı Sultan Murat	2566
8	Anonim	Müstakil	Mensur	Gazavât-ı Sultan Murad b. Mehemed Hân	
9	Ahmedî	Bölüm	Manzum	İskendernâme-Tevârih-i Mülük-ı Âl-i Osmân ve Gazv-i İşân Bâ-Küffâr	334
10	Abdulvâsi Çelebi	Bölüm	Manzum	Haliinâme-Der-Vasf-i Ceng-i Sultân Muhammed Bâ-Musa ve Hezîmet-i Musa	193
11	Ahmed-i Rıdvân	Bölüm	Manzum	İskendernâme - Nusretnâme-i Osman	465

Sonuç

Osmanlı'nın kuruluşundan Fatih Sultan Mehmet dönemi sonuna (886/1481) kadar yaklaşık 180 yıllık dönemde Türk diliyle yazılmış 11 adet Türk Harp Edebiyatına kaynaklık edebilecek eser tespit ettik. Bu eserler ayrıntılı olarak tahlil edildiğinde, dönemin harpleri yanında, halkın ruhunu, hissiyatını, inancını, savaşa götüren âmilleri, savaştan beklentilerini yakından tespit etmek mümkündür. Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren tespit edilen bu kaynakların özellikle II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet döneminde yoğunlaşması, dil, kültür ve üslup açısından da dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- Abdulvasi Çelebi, Halilname. Haz. Ayhan Gültaş, Ankara-1996.
ADEMLER, Betül, Düsturnâme-i Enveri, Sakarya Ü. SBE, YLT, Sakarya-2007.
Ahmedî, İskendernâme, Haz. Yaşar Akdoğan, www.kulturturizm.com, e-kitap, 25.10.2013.
Âşık Paşazâde, Tevârih-i Âl-i Osman, Haz. K. Yavuz, Y. Saraç, İstanbul-2010.
AZAMAT, Nihat, II. Murat Devri Kültür Hayatı, Marmara Ü., Doktora Tezi, İstanbul-1996.
BABİNGER, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları, Çev. Coşkun Üçok, Ankara-2000.
BANARLI, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul-1971, C.1.
ÇELEBİOĞLU, Amil, "Zaifi'nin 'Gazavât-ı Sultan Murad İbni Muhammed Han' adlı mesnevisi", Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul-1998.
ÇELEBİOĞLU, Amil, Türk Edebiyatında Mesnevi, İstanbul-1999.
Gazavât-ı Sultan Murâd b. Mehemmed Han, Haz: Halil İncalcık, Mevlüt Oğuz, Ankara-1989.
Kemal. Selâtinname, Haz. Necdet Öztürk, Ankara-2000.
Kıvâmî, Haz. Cehun Vedat Uygur, İstanbul-2007.
ÖZCAN, Abdulkadir, "Düsturnâme-i Enveri", TDVİA, C.10.
ŞENTÜRK, Ahmet Atilla; Kartal, Ahmet, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul-2007.
TEKİN, Gönül, "Fatih Devri Edebiyatı", İstanbul Armağanı, İstanbul-1995.
TULUM, Mertol, "Dursun Bey" TDVİA, C. 10.
ÜNVER, İsmail, "Ahmed-i Rıdvan'ın İskendernâmesindeki Osmanlı Tarihi (Nusretname-i Osman) bölümü" Türkoloji dergisi, Ankara-1979, C. VIII.